

GrävRätt

Tänk på lagen när du gräver!

Innehållsförteckning

Vad gäller och vems är ansvaret vid en grävning?.....	3
Olika sorters bestämmelser	4
Vem ansvarar för vad?.....	4
Grundläggande krav på hänsyn till natur- och kulturmiljö	5
När ska man kontakta myndigheterna?.....	5
Får man köra med motorfordon i naturen?	6
Skydd av geografiska områden.....	8
Skydd av mindre objekt	11
Specialreglerade markarbeten	11
Anmälan för samråd.....	12
Täkter, upplag och hantering av schaktmassor	13
Bygglov och marklov.....	14
Fynd av fornlämningar.....	14
Föroreningar av mark och vatten.....	15
Skadestånd.....	16
Kontroll av rör- och ledningsdragningar	16
Var finner jag mer information?.....	17

Utgivare/copyright: Maskinentreprenörerna
Textförfattare: Jonas Christensen, Ekolagen Miljöjuridik AB
Illustratör: Bo Rosander
Grafisk formgivning: Bild & Kultur AB
Stockholm 2010

Maskinentreprenörerna – ME – är landets ledande bransch- och arbetsgivarorganisation för maskinentreprenörer. ME tillhör föreningen Svenskt Näringsliv och har ca 3700 anslutna medlemsföretag, som sammanlagt förfogar över 12 000 mobila maskiner. www.me.se

Läs mer om miljöjurist Jonas Christensen på www.ekolagen.se

Vad gäller och vems är ansvaret vid en grävning?

Får man riva gamla stenmurar för att kunna komma fram med grävaren? Vad händer om jag kör skopan i en farmartank, halvfull med diesel eller stöter på en stenåldergrav? Får man gräva ur sjöbotten för att det ska vara lättare att dra upp båten?

Ett enda tag med grävaren kan innebära stor skada på naturen, men också ett juridiskt ansvar för den som håller i spakarna eller för beställaren.

I detta häfte ges en introducerande vägledning till vissa centrala miljörättsliga bestämmelser som förare av entreprenadmaskiner bör känna till. Texten är skriven av miljöjuristen Jonas Christensen, Ekolagen Miljöjuridik AB på uppdrag av Maskinentreprenörerna, ME.

Avsikten är att ge er som ute i fält arbetar med gräv- eller andra anläggningsmaskiner en kortfattad beskrivning av rättsregler som ska skydda miljö eller kulturlämningar. Häftet berör inte arbetsmiljölagstiftning, och när det gäller avtalsförhållandet mellan beställare och entreprenör hänvisas till den skrift om Konsumenttjänstlagen som ME har utgivit.

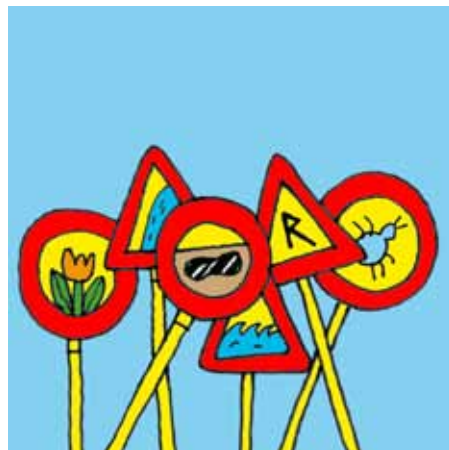
Tänk på att...

Eftersom det nästan aldrig finns skyltar eller anslag som påminner om reglerna, är det viktigt att den som sitter bakom spakarna själv är uppmärksam på när det kan finnas något som är skyddat.

I detta häfte finns naturligtvis inte alla bestämmelser redovisade, och det finns dessutom mycket mer att tillägga om de som här beskrivs. Vi lyfter fram de regler som kan vara mest intressanta för de mindre eller mellanstora uppdragen.

Tänk på att juridik är färskvara. Kolla därför upp om det hänt något i regelsystemet innan du börjar. Häftet skrivs mot bakgrund av de regler som gäller 2010-07-01. Svenska lagar och förordningar hittar man bland annat på www.notisum.se.

I texten finns länkar till mer information, utlagd på internet. Alla länkar sammanfattas också sist i häftet. Eftersom många av länkarna går till webbplatser som utgivaren inte råder över så kan de komma ändras utan att vi känner till det. Det är dock vår förhoppning att dessa länkar ska vara till nytta.

Stockholm i oktober 2010

Maskinentreprenörerna och miljöjurist Jonas Christensen

Olika sorters bestämmelser

Ett antal olika typer av bestämmelser tas upp i detta häfte. Medan vissa bestämmelser exakt anger vad man får eller inte får göra, är andra mer oprecisa och svåra att utläsa.

Vissa typer av arbeten kräver att en myndighet givit sitt tillstånd, eller att verksamhetsutövaren i förväg har anmält verksamheten till myndigheten. Det finns också bestämmelser som endast gäller inom vissa avgränsade områden, eller enstaka föremål eller formationer.

Varje kommun har viss rätt att skriva egna regler. Därför kan det också vara klokt att kontrollera med kommunen innan arbetet påbörjas, så att man inte av misstag bryter mot något.

Sök på den aktuella kommunens hemsida och leta efter:

- kommunens översiktplan
- vattenskyddsföreskrifter
- hälsoskyddsföreskrifter
- kommunala naturreservat

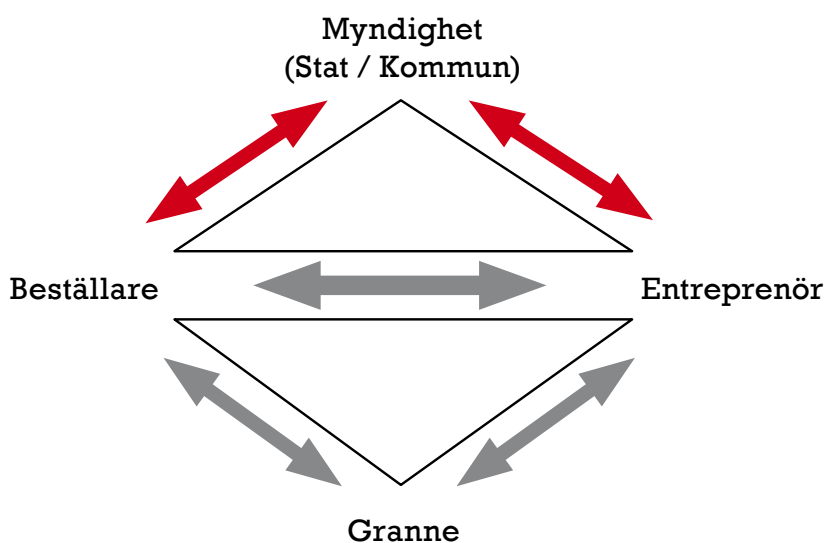
Vem ansvarar för vad?

De aktörer som medverkar i detta häfte kallas Entreprenören, Beställaren samt Myndigheten. I vissa fall finns också Grannen med. Texten är i första hand skriven med entreprenörerna som målgrupp.

Men vem är det då som ansvarar för att de olika bestämmelserna följs? På den frågan finns inget generellt svar, utan det beror på vilka regler som gäller och vilken situation vi talar om. Det är dock viktigt att veta vilken roll man själv har.

Inom juridiken skiljer man bland annat på civilrätt och offentlig rätt. Entreprenören utför uppdrag åt Beställaren. Förhållandet mellan dem är ett *civilrättsligt förhållande*, grundat på ett avtal. Men för att få utföra uppdraget kan det krävas ett tillstånd eller liknande från en myndighet. Detta förhållande betecknas ett *offentligrättsligt förhållande*.

Civilrätt är alltså den juridik som handlar om förhållandet mellan "enskilda" (grå pilar). *Offentlig rätt* är beteckningen på den juridik som rör förhållandet mellan det allmänna (dvs. stat och kommun) och enskilda (röda pilar).

De flesta bestämmelser som tas upp i häftet är offentligrättsliga, och det vanligaste är att kraven riktas till Beställaren, eller *verksamhetsutövaren* som denne ofta kallas. Verksamhetsutövare är den juridiska termen för den som driver och ansvarar för t.ex. en markbädd. Det finns dock både civilrättsliga och offentligrättsliga regler som riktas till Entreprenören.

Även om det sällan är Entreprenören som har det juridiska ansvaret, skapar kunskap om dessa regler hos Entreprenören förtroende hos Beställaren.

Den entreprenör som avråder från att en beställning genomförs innan man kontrollerat om strandskyddet sätter hinder i vägen, får naturligtvis ökat förtroende. För den som missat att ge Beställaren sådan information kan det innebära dåligt rykte, och färre uppdrag i framtiden. Dessutom kan naturmiljön ha tagit skada.

Grundläggande krav på hänsyn till natur- och kulturmiljö

Många av de rättsregler som tas upp i detta häfte finns i miljöbalken. I balkens andra kapitel finns grundläggande bestämmelser som säger att man ska ha kunskap om vad man håller på med och om vilka risker som kan vara förknippade med verksamheten. Utövaren har också en skyldighet att vidta skyddsåtgärder och begränsningar för att förebygga skador på miljö och människors hälsa. Här finns också regeln som säger att det är den som utför en viss åtgärd eller verksamhet, som ska kunna bevisa att det inte blir några otillåtna skador.

Tillsammans ställer dessa bestämmelser krav på att den som driver verksamheten, eller låter utföra arbetet själv, ska kontrollera att det utförs som det ska och att aktiviteten inte medför otillåtna effekter på naturmiljö eller på människors hälsa.

Här finns även bestämmelsen om att man ska vara försiktig, och att man ska göra vad man kan för att undvika eller minska riskerna för skador på naturmiljön.

En annan generell bestämmelse säger att *”Var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den”*.

Sedan mycket länge finns regler i jordabalken som gäller förhållandet mellan grannar. En grundläggande regel där säger att *”Var och en skall vid nyttjande av sin eller annans fasta egendom taga skälig hänsyn till omgivningen”*.

Också i kulturminneslagen finns generella krav på försiktighetsmått när man stöter på fornlämningar och fornfynd.

När ska man kontakta myndigheterna?

Regelsystemet bygger på att alla personer på eget initiativ ska hålla sig underrättade om vad lagstiftningen säger. Det går i princip aldrig att gå fri från ansvar med hänvisning till att regeln var okänd.

Om lagen säger att det krävs tillstånd, kan generellt sägas att så länge som utövaren inte fått tillståndet eller detta tillstånd ännu inte vunnit laga kraft, är verksamheten förbjuden. Det är ofta förknippat med straff eller annan påföljd att ens påbörja verksamheten innan tillståndet är klart. En tillståndsansökan resulterar i ett beslut, som antingen är ett tillstånd att få bedriva verksamheten förenat med vissa villkor, eller ett avslag på ansökan.

När det krävs en anmälan, har utövaren gjort vad som krävs i och med att anmälan är inlämnad till rätt myndighet. Oftast måste anmälaren dock vänta några veckor (i vissa fall gäller 6 veckor), så att myndigheten får tid på sig att överväga om verksamheten kan bedrivas eller inte. En anmälan resulterar i ett beslut i form av ett så kallat föreläggande eller ett förbud. Ett föreläggande innehåller ofta villkor som till exempel anger vissa försiktighetsmått som ska följas.

Vart vänder jag mig?

Varje kommun har en nämnd med ansvar för miljö och hälsa, den kan heta Miljö- och hälsoskyddsnämnd, Bygg- och miljönämnd eller något liknande.

Tag kontakt med dem om du har frågor.

Får man köra med motorfordon i naturen?

Inledning

Att Entreprenören har anledning att ta sig fram vid sidan av vägsystemet är naturligtvis inget märkligt, men då krävs det att man tar hänsyn till annat utöver trafiksäkerheten. I detta avsnitt tas vissa grundläggande bestämmelser upp om förutsättningarna för att köra i obanad terräng.

Allemansrätten ger inte rätt att köra på annans mark

Det finns inte någon specifik lag om allemansrätten, och den omnämns endast på några få ställen i lagboken. Ett sätt att förklara vad allemansrätten innebär, är att säga att allt som inte är förbjudet är tillåtet. Frågan blir då istället vad det är som är förbjudet?

Allemansrätten ger bland annat rätt för enskilda personer att vistas i naturen och att utnyttja den för bärplockning eller skogspromenader. Att köra med motorfordon i naturen är inte en del av allemansrätten.

Några begränsningar som finns är att det inte är tillåtet att orsaka skador i form av hjulspår, knäckta träd och grenar, grävspår eller förstörd vegetation. Dessa skador kan klassas som *skadegörelse*. Den som tar naturföremål kan göra sig skyldig till *stöld* eller *egenmäktigt förfarande*, och den som vistas eller kör för nära bostäder kan begå *hemfridsbrott* eller *tagande av olovlig väg*. Samtliga dessa beteenden är straffbelagda.

Vissa av dessa åtgärder får vidtas efter markägarens medgivande, men för andra åtgärder räcker det inte med ett sådant klartecken.

Köra motorfordon utanför väg

I terrängkörningslagen finns bestämmelser som inte ens markägaren får göra undantag från.

Terrängkörningslagen förbjuder körning i terräng med motordrivna fordon, såsom traktorer, grävmaskiner och terränghjulingar för annat ändamål än för jordbruk eller skogsbruk om det sker på:

- barmark
- snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog, om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på skogen
- på snötäckt jordbruksmark, om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på marken

Att man använder uttrycket ”uppenbart” innebär att körningen med säkerhet inte får orsaka skador. All körning i terräng som innebär att fordonet kommer i kontakt med marken betraktas som barmarkskörning. När snödjupet är så litet eller snön så lös att fordonet kommer i kontakt med marken, räknas körningen som barmarkskörning.

Lagen gäller i hela landet, men inom så kallade ”regleringsområden” i fjällvärlden råder ännu striktare bestämmelser för terrängtrafik på snötäckt mark. Det är främst skoteråkning som träffas av dessa strängare regler.

Terrängkörningslagen innebär förbud mot motortrafik även på s.k. traktorvägar som endast består av några uppkörda hjulspår, men inte på skogsbilvägar eller enskilda vägar. Här kan dock andra regler gälla. Det finns även vissa generella undantag i terrängkörningsförordningen, se faktarutan nedan.

Länsstyrelserna har vissa möjligheter att besluta om ytterligare restriktioner, men också till att ge dispens i enskilda fall där man ansökt om detta. Den som bryter mot terrängkörningslagen riskerar att dömas till böter. En markägare kan också rikta skadeståndskrav för skador eller olägenheter på grund av terrängkörning, men det regleras i annan lagstiftning.

Att köra på enskild väg

Generellt sett kan vägnätet delas in i allmänna respektive enskilda vägar. Den som ansvarar för vägen kallas ”väghållare”. För de allmänna vägarna är staten (Trafikverket) respektive kommunerna väghållare, medan väghållare för de enskilda vägarna kan vara markägare eller en organisation såsom en samfällighet.

När det gäller enskilda vägar har väghållaren rätt att förbjuda viss trafik, vilket tydligt måste framgå av skyltar vid vägen. Att köra med lastmaskiner eller annan tung utrustning på enskilda vägar kan leda till skadeståndskrav från väghållaren, om vägen tagit skada.

Terrängkörningsförordningen tillåter bland annat körning

- av läkare, distriktssköterskor, barnmorskor eller veterinärer i yrkesutövning
- vid projektering, byggande, underhåll och skötsel av kraft-, gas-, vatten- eller avloppsledning samt radio- eller teleanläggningar
- vid hämtning av fälld björn, älg, hjort eller vildsvin till lämpligast belägna bilväg
- vid skötsel- och anläggningsarbete inom park-, idrotts- eller friluftsområden
- inom särskilt anordnade tävlings- eller övningsområden

Skydd av geografiska områden

Olika typer av områdesskydd

Utpekade geografiska områden, enskilda arter, eller vissa naturtyper kan ges olika former av skydd. I detta avsnitt redogörs först för vissa skydd som gäller generellt, och därefter tas vissa områdesskydd upp som inrättas efter särskilda beslut.

Generella områdesskydd

Strandskyddet innebär att sådana åtgärder, eller uppförande av byggnader och anläggningar, inte får vidtas som kan påverka djur- och växtliv negativt eller som kan hindra allmänhetens tillträde till stranden. Exempelvis grävningsarbeten kan få mycket stora konsekvenser för växt- och djurlivet i strandzonen, och en brygga kan medföra att allmänheten uppfattar området som privat.

Strandskyddet gäller 100 meter från strandlinjen (kan förlängas till 300 meter), ut i vattnet och upp på land och omfattar alla vatten av någon storlek; hav, insjöar, tjärnar, älvar, åar och bäckar även om vattenföringen periodvis kan vara liten. Eftersom kommunerna under senare år fått större möjlighet att själva styra var strandskyddet ska gälla, kan det vara bra att höra efter med dem innan arbetet påbörjas.

Ansvar för strandskydd ligger antingen på kommunerna eller på länsstyrelsen, som under vissa förutsättningar kan ge dispens från strandskyddet.

Det är straffbart att bryta mot strandskyddet. Att anlägga en brygga, muddra i strandkanten eller utföra schaktningsarbeten i strandkanten kan både strida mot strandskyddet, och samtidigt vara en vattenverksamhet. Dessutom kan själva körningen vara brott mot terrängkörningslagen.

Biotopskyddet omfattar vissa naturtyper, s.k. biotoper, som anses särskilt skyddsvärda. Biotopskydden kan delas in i tre grupper: (se faktarutor)

- A. Biotoper som alltid är skyddade i hela landet.
- B. Biotoper där Skogsstyrelsen eller en kommun pekar ut vilka som ska vara skyddade.
- C. Biotoper där länsstyrelsen eller en kommun pekar ut vilka som ska vara skyddade.

A-Biotoper

- alléer
- källor med omgivande våtmark i jordbruksmark
- odlingsrösen i jordbruksmark
- pilevallar
- småvatten och våtmarker i jordbruksmark
- stenmurar i jordbruksmark
- åkerholmar

B-Biotoper

- brandfält
- lövbrännor
- äldre naturskogsartade skogar
- örtrika allundar
- ravinskogar
- mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark
- örtrika sumpskogar
- äldre sandskogar
- kalkmarksskogar
- rik- och kalkkärr
- alkärr
- hassellundar och hasselrika skogar
- källor med omgivande våtmarker
- myrholmar
- ras- eller bergbranter
- mark med mycket gamla träd
- strand- eller svämskogar

C-Biotoper

- rik- och kalkkärr i jordbruksmark
- ängar
- naturbetesmarker
- naturliga vattendrag
- ras- eller bergbranter
- naturliga vattenfall med omgivande mark
- naturliga forsar med omgivande mark
- naturliga sjöutlopp med omgivande mark
- mynningsområden vid havskust
- rev av ögonkorall
- naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma
- helt eller delvis avsnörda havsvikar
- grunda havsvikar
- ålgräsängar
- biogena rev

I ett biotopskyddsområde får inga verksamheter bedrivas eller någon åtgärd vidtas som kan skada naturmiljön. Efter ansökan kan dispens från skyddet medges, men det måste föreligga särskilda skäl. Den som bryter mot biotopskydd riskerar böter eller fängelse. Några ganska vanligt exempel på brott mot biotopskyddet är att man tar ner stenmurar i jordbrukslandskap för att lättare komma fram med stora maskiner eller att såga ner en allé.

Områdesskydd efter särskilda beslut

Sedan över hundra år tillbaka har man skyddat områden till förmån för djur- och växtlivet, men även för friluftslivet. Numera finns också andra typer av skydd.

Gemensamt för dessa skyddsformer är dels att de gäller ett väl avgränsat område, stort eller litet, och dels att det för detta område finns särskilda bestämmelser. För att få reda på vad som gäller bör man alltså ta del av de speciella regler som gäller för de olika områdena. Dessa kan du få hos din länsstyrelse. I kommunernas

översiktsplaner, som oftast finns publicerade på internet finns dessa områdesskydd markerade. På länsstyrelsernas gemensamma webbplats finns även en nationella kartdatabas (GIS) där olika områdesskydd är markerade i *Skyddad natur i Sverige*.

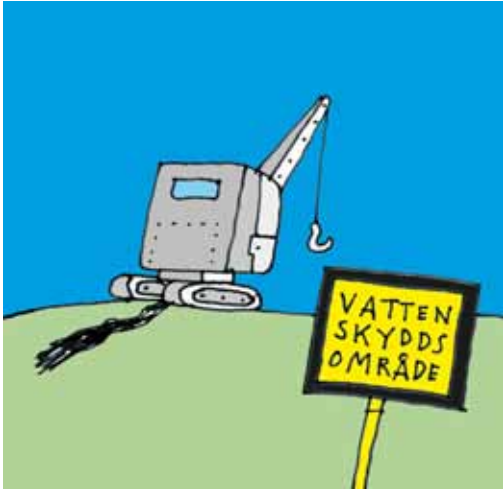
Syftet med *nationalparker* är att skydda stora sammanhängande områden för att bevara den biologiska mångfalden eller för att gynna friluftslivet. Det är alltid staten som äger dessa områden, och restriktionerna kan vara omfattande. Information om våra nationalparker finns hos Naturvårdsverket.

Naturreservat inrättas av staten (länsstyrelsen) eller av kommunerna, och syftet är att bevara den biologiska mångfalden eller att gynna friluftslivet. Området kan vara både i privat eller offentlig ägo. Information om naturreservat finns hos respektive länsstyrelse eller hos kommunen.

Kulturresevat syftar till att skydda ett område som är av kulturhistoriskt intresse, och inte sällan sammanfaller de med naturreservat. Information om dessa finns hos länsstyrelsen samt Riksantikvarieämbetet.

Trots att *naturvårdsområden* inte längre kan inrättas, finns det fortfarande kvar ett antal sådana. Naturvårdsområdena skyddar samma objekt som naturreservat. Information om dessa finns hos respektive länsstyrelse.

Vattenskyddsområden syftar till att skydda ett område som används eller kan komma att användas som vattentäkt för dricksvatten. Till varje vattenskyddsområde finns en vattenskyddsföreskrift, framtagen av kommunen. Inom vattenskyddsområdena finns ofta långtgående förbud och restriktioner som rör hur marken och vattnet får utnyttjas, t.ex. förbud mot vissa typer av markanvändning, förbud mot att lagra eller transportera olja och andra kemikalier. Det kan också finnas förbud mot vissa typer av av-

loppsanläggningar. När man på väg passerar gränsen för ett vattenskyddsområde finns ofta stora gula skyltar, med information om att området har ett sådant skydd.

Ett vattenskyddsområde kan delas in i olika zoner, där särskilda regler gäller. Ofta förekommande indelning är vattentäktsson, primär skyddszon (eller inre skyddszon), sekundär skyddszon (eller yttre skyddszon) samt tertiär skyddszon. Starkast skydd brukar förekomma inom vattentäktzonen. Särskilt viktigt att tänka på inom vattenskyddsområden kan vara var man placerar sin extratank med bränsle, hur man ska bete

sig om hydraulslangen springer läck eller var man parkerar sina maskiner under nätter och helger. Naturligtvis påverkas också möjligheterna att utföra markarbeten inom ett vattenskyddsområde.

Särskilda *djur- och växtskyddsområden* kan inrättas för att värna känsliga bestånd. Det medför särskilda förbud och begränsningar för att inskränka rätten till jakt eller fiske eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom ett område. Det är kommunen eller länsstyrelsen som kan inrätta detta skydd. Exempel är fågelskyddsområden respektive sälskyddsområden.

I och med Sveriges medlemskap i EU har vissa nya former av naturskydd införts. Dessa går under samlingsnamnet *Natura 2000*. Natura 2000 bygger dels på regler där olika typer av biotoper (livsmiljöer) ges ett starkt skydd, dels på regler om skydd för fåglar och deras bon och rastplatser. Verksamheter som inte annars är tillståndspliktiga kan vara det om det påverkar ett område skyddat enligt Natura 2000.

EU:s fågelskydd omfattar alla Europas fåglar, men särskilt skydd ges de fågelarter som räknas upp i en bilaga till lagstiftningen. Det kan alltså finnas områden som får ett särskilt skydd på grund av att en viss fågelart häckar eller rastar på platsen. Reglerna kan då innebära att man inte får riva bon eller boträd eller kanske ens störa fåglarna till exempel genom att köra eller arbeta i närheten av platser där dessa fåglar vistas.

EU har också pekat ut vissa naturtyper, *habitat*, som medlemsländerna ska skydda särskilt. Genom dessa regler skyddas inte bara vissa biotoper, utan också växter och andra djur än fåglar. Information om Sveriges Natura 2000-områden finns på internet.

Ett *miljöriskområde* kan inrättas för ett mark- eller vattenområde som är så förorenat att det kan innebära risker att vistas där, eller där markarbeten riskerar att leda till att situationen förvärras. När länsstyrelsen beslutar om att inrätta ett sådant område formuleras samtidigt ett antal förbud eller villkor för aktiviteter i området. Markarbeten inom ett sådant förorenat område kan leda till att man förvärrar skadan, eller sprider föroreningarna utanför området. I värsta fall kan det dessutom vara hälsofarligt att vistas inom ett miljöriskområde.

Skydd av mindre objekt

Både djur och växter kan *fridlysas*, dvs. när det gäller djur ges ett skydd mot jakt, rivning av bon eller när det gäller växter ett skydd mot plockning och uppgrävning. Dessa regler finns både i jaktlagstiftningen och i miljölagstiftningen. Information om fridlysningar finns hos länsstyrelsen, samt på webbsidan *den Virtuella floran*.

Länsstyrelsen eller kommunen får besluta att särpräglade naturföremål, såsom mycket gamla träd, märkliga stenar (t.ex. raukar) etc. ska ha beteckningen *naturminne*. Beslutet får också avse ett område på marken om det krävs för att bevara naturföremålet och ge det behövligt utrymme. I beslutet om naturminne anges vilka förbud och restriktioner som finns för det skyddade föremålet.

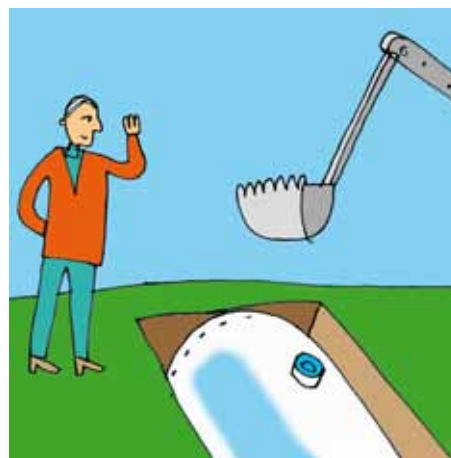
Specialreglerade markarbeten

Anlägga enskilda avlopp

Det som brukar kallas enskilt avlopp är en avloppsanläggning för 1–200 personekvivalenter (pe). Markbäddar, infiltrationsanläggningar och slutna tankar är några vanliga typexempel.

För att få anlägga ett enskilt avlopp med WC krävs tillstånd från kommunen, och för att få genomföra sådana ändringar som innebär att mängden avloppsvatten eller typen av avloppsvattnet förändras, krävs en anmälan. En anmälan krävs också för att få anlägga ett BDT-avlopp. Det är förbjudet att vidta någon annan åtgärd än att gräva en provgrop, innan det finns ett tillstånd som vunnit laga kraft.

Ansvaret för att söka tillstånd vilar på verksamhetsutövaren. Påbörjar man inrättandet eller ändringen innan tillstånd finns kan verksamhetsutövaren bli skyldig att betala en miljö sanktionsavgift. Det är straffbart att bryta mot villkor i ett tillstånd.

Information om enskilda avlopp:

- www.avloppsguiden.se
- skriften *Klara besked om små avlopp*

Vattenverksamheter

Många arbeten utförs i eller vid strandlinjen, och i den mån vattnet berörs kan det vara en så kallad vattenverksamhet. Arbeten i vatten ska anmälas till länsstyrelsen, och mer omfattande verksamheter kräver tillstånd från domstol.

Exempel på arbeten i vatten

- Grävning i vatten i form av rensningar, lägga ner vägtunnlar, kablar och rör samt återställning av vattendrag
- Muddringar eller igenfyllnad
- Anläggningar som bryggor, pirar, utfyllnad vid badplatser
- Anläggande eller igenfyllnad av våtmarker
- Dikning och markavvattning

Enskilda vattentäkter och bergvärme

Vattentäkter är en form av vattenverksamhet, oavsett om det gäller ytvatten eller grundvatten. Detta gäller även energibrunnar, dvs. utvinning av bergvärme. Ansvarig myndighet för dessa verksamheter är länsstyrelsen. När det gäller vattentäkter som inrättas för en- eller tvåfamiljsfastighets eller jordbruksfastighets husbehovsförbrukning eller värmeförsörjning, krävs inte tillstånd.

Eftersom kommunerna har möjlighet att införa tillståndplikt även för små vattentäkter i områden där det är eller kan bli brist på rent grundvatten, kan det också vara bra att kontrollera med kommunen. Kommunen kan dessutom införa bygglovsplikt för enskilda brunnar, men bara inom områden som omfattas av en detaljplan.

Inrättande av bergvärmeanläggningar kräver anmälan till kommunen, som också kan införa tillståndsplikt inom t.ex. vattenskyddsområden.

I skriften *Normbrunn07* har SGU givit anvisningar för brunnsarbeten.

Dikningar och markavvattning

Markavvattning dvs. dikning i syfte att förändra markens vatteninnehåll, kräver tillstånd från länsstyrelsen. Undantag från tillståndskravet är dränering genom täckdikning i jordbruksmark med maximalt 300 mm rördiameter, om det inte är sannolikt att allmänna eller enskilda intressen kan komma att skadas.

Så kallad skyddsdikning är anmälningspliktig enligt skogsvårdslagstiftningen.

Anmälan för samråd

Även i de fall där miljölagstiftningen inte kräver tillstånd eller anmälan för en viss verksamhet, kan det ändå finnas skyldighet för utövaren att göra en anmälan för så kallat samråd. I lagen står: *”Kan en verksamhet eller en åtgärd som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt komma att väsentligt ändra naturmiljön, skall anmälan för samråd göras”*.

Länsstyrelsen har också möjlighet att inrätta så kallade samrådsområden, vilket innebär att det inom vissa utpekade områden kan krävas särskilt samråd för vissa typer av arbetsföretag. Detta innebär att varje gång någon tänker göra något som kan påverka området, exempelvis bygga hus, dra en väg eller fälla träd, måste det anmälas till länsstyrelsen.

Samrådsplikt gäller till exempel för:

- större schaktningar
- skydds- och kompensationsdikningar
- uppförande av master
- anläggning, ändring eller större underhållsåtgärder av vägar
- husbehovstäckter
- utförande av ledningsgator, jordkablar, reparationer av luftledningar
- tippningar och upplag av schakt- och rivningsmassor

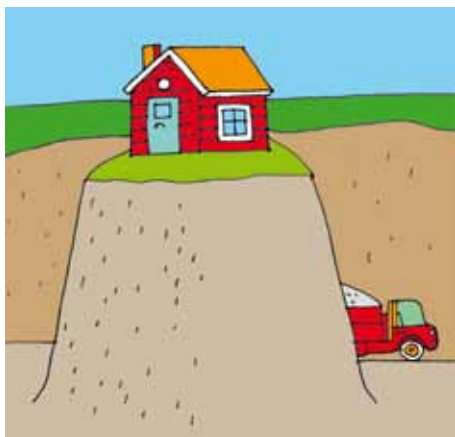
Anmälan ska göras senast sex veckor före det att verksamheten ska bedrivas, och när den är inlämnad har myndigheten sex veckor på sig att reagera. Gör den inte det kan man påbörja sitt ”arbetsföretag”. En anmälan kan resultera i ett beslut där myndigheten förbjuder verksamheten, eller anger hur den ska utföras. Den som struntar i samrådsanmälan kan bli dömd i domstol.

Bestämmelsen riktas mot den som betraktas som verksamhetsutövare, vanligen är det Beställaren. I de flesta fall är det länsstyrelsen som ska ta emot anmälan, men det kan även vara kommunen.

Täkter, upplag och hantering av schaktmassor

Inledning

Allemansrätten ger inte rätt att ta andra naturföremål än till exempel bär, svamp och enstaka stenar. Den ger inte heller rätt att dumpa eller kasta föremål i naturen. Det senare kan vara en form av nedskräpning, även om det är naturföremål som grus eller gräs som dumpats.

Husbehovstäkt

- Täkt för markinnehavarens husbehov av mer än 10 000 ton naturgrus (totalt uttagen mängd)
- Täkt för markinnehavarens husbehov av mer än 10 000 ton berg (totalt uttagen mängd)
- Täkt för markinnehavarens husbehov av torv med ett verksamhetsområde större än 5 hektar, eller mer än 50 000 kubikmeter torv (totalt uttagen mängd)

Krävs tillstånd?

Svaret kan bero på:

- Vad massorna innehåller:
 - ren jord?
 - inerta massor (såsom sten, grus, betong)?
- Hur stora mängder det är fråga om
- Vad syftet är med upplagningen:
 - ren kvittblivning?
 - för anläggningsändamål?
 - bullervall?
- Var massorna ska placeras

Täkter

För att utvinna *sten* eller *grus* krävs tillstånd, om det inte är för ren husbehovsförbrukning. Begreppet husbehovstäkt avser en täkt som används av markägaren inom den egna fastigheten för dess behov, till exempel vägunderhåll. Vissa husbehovstäkter kräver en anmälan till kommunen, se faktaruta intill.

Anmälan ska göras senast sex veckor före ingreppet, och om inte kommunen har fattat något beslut inom denna tid kan man påbörja arbetet. Även om husbehovstäkten inte kräver anmälan eller tillstånd, kan det ändå finnas anledning att ta kontakt med kommun eller länsstyrelse för så kallat samråd som nämnts ovan.

För att få bedriva täkt av bland annat *matjord*, *torv*, *sand* och *lera* krävs tillstånd från länsstyrelsen.

Energitorv får utvinnas enbart efter ett tillståndsförfarande (bearbetningskoncession) från länsstyrelsen. Prövningen regleras i energitorv-lagen.

Hantering av uppgrävda massor

Massor som grävs upp måste ta vägen någonstans, men det är inte bara att lägga upp dem var som helst. I vissa fall krävs tillstånd för att få lägga upp dem, och i andra fall kan det krävas en anmälan. Kontakta kommunens miljökontor eller länsstyrelsen innan arbetet påbörjas.

Om de uppgrävda massorna innehåller föroreningar, kan de klassificeras som farligt avfall, och då gäller särskilda regler för transport och omhändertagande. Dessa frågor handhas av länsstyrelsen. Också för så kallade sulfidleror kan det finnas anledning till särskilda försiktighetsmått.

Bygglov och marklov

I plan- och bygglagen finns regler om bland annat kommunernas planering, om bygglov, rivningslov och om marklov. När det gäller att söka lov är det alltid byggherren som ansvarar för att det görs.

Bygglov krävs bland annat för att uppföra nya byggnader och anläggningar, eller för att ändra befintliga sådana. Så kallade friggebodar kräver inte bygglov om de är rätt placerade.

Som exempel på bygglovspliktiga anläggningar kan nämnas att anordna upplag eller materialgårdar, att uppföra murar eller plank samt att anordna parkeringsplatser utomhus. Med hänsyn till den omfattande lagtexten är det dock alltid bäst att läsa direkt.

Inom områden med detaljplan krävs, om inte annat har bestämts i planen, marklov för schaktning eller fyllning som medför att höjdläget för tomter eller mark för allmän plats ändras avsevärt. Kommunens byggnadskontor handlägger dessa frågor.

Den 2 maj 2011 träder en delvis ny plan- och bygglag i kraft, länk finns på sista sidan.

Fynd av fornlämningar

Fornsök är en webb-baserad tjänst där alla kan söka efter kända fornlämningar. Fornsök innehåller mer än 1,7 miljoner fornlämningar på över 600 000 olika platser i Sverige. Därtill kommer alla som ännu inte upptäckts. Risken att stöta på historiska lämningar är därför inte försumbar.

Fornfynd och fasta fornlämningar regleras i kulturminneslagen. I lagens sägs att *”Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt är möjligt undviks eller begränsas”*. Denna bestämmelse träffar alla som utför eller låter utföra till exempel ett grävningsarbete.

Lagen skiljer mellan *fasta fornlämningar* och *fornfynd*. En fast fornlämning är t.ex. gravar, resta stenar, samlingsplatser, boplatser, ruiner, färdvägar och skeppsvrak men det kan även vara naturbildningar. Också ett område runt den fasta fornlämningen räknas dit. Det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ändra, gräva ut eller täcka över en fast fornlämning.

Den som avser att uppföra en byggnad eller en anläggning eller genomföra ett annat arbete (s.k. arbetsföretag) bör i god tid ta reda på om någon fast fornlämning kan beröras av arbetet, och i så fall snarast kontakta länsstyrelsen.

Om en fast fornlämning påträffas, ska arbetet omedelbart avbrytas till den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet ska omedelbart anmäla förhållandet till länsstyrelsen.

Ett fornfynd är föremål som saknar ägare, som påträffas i eller vid en fast fornlämning eller kan antas vara minst 100 år gammal. Fornfynd som hittas i anslutning till

en fast fornlämning tillfaller staten, de andra tillfaller upphittaren men denne måste erbjuda staten att få köpa det.

Alla fornfynd ska snarast anmälas till länsstyrelsen, Polisen eller Riksantikvarieämbetet.

Den som bryter om kulturminneslagen riskerar böter eller fängelse i högst sex månader.

På webbsidan *Fornsök* kan man lätt se var det finns kända fornlämningar.

Föroreningar av mark och vatten

Fynd av gamla föroreningar i marken

Den som träffar på föroreningar i marken, i byggnader eller i vattendrag som innebär risk för skador på hälsa eller miljö, måste göra uppehåll i arbetet och kontakta myndigheten. I detta fall kan man vända sig till kommunens miljökontor eller till länsstyrelsen. Endast misstanke om en förorening innebär inte anmälningsskyldighet.

Bestämmelsen vänder sig till fastighetsägare och andra brukare, till exempel arrendatorer, men också till exploatörer och andra tillfälliga nyttjare av fastigheten. Även om inte Entreprenören omfattas av kravet bör denne underrätta uppdragsgivaren, arbetsledaren eller motsvarande.

Den som bryter mot denna bestämmelse kan dömas till böter eller fängelse i maximalt två år.

Utsläpp från den egna arbetsmaskinen

Ett brott på hydraulslangen eller en punkterad bränsletank innebär inte bara ett tekniskt problem som måste åtgärdas, det kan också leda till utsläpp som kan vara farligt för miljö eller hälsa. Använder du maskinen i ett vattenskyddsområde kan det råda särskilda bestämmelser. Som förare av arbetsmaskinen ansvarar du för eventuella föroreningar, och du har en skyldighet att kontrollera att utrustningen är felfri. Utsläpp från maskinen kan leda till stora kostnader för att sanera marken, och det skulle även kunna leda till att händelsen kan vara straffbar. Sker utsläpp bör man snarast kontakta kommunens miljökontor för att få råd om hur man ska hantera situationen. I akuta fall ska kontakt först och omedelbart tas med räddningstjänsten via telefon 112.

Utsläpp till vatten

Om ett oljeutsläpp sker till havs eller i insjöarna Vänern, Vättern och Mälaren är det Kustbevakningen som har ansvaret för sanering. När oljan når land tar andra myndigheter över såsom kommunernas miljöförvaltning och räddningstjänst och länsstyrelse. Sker olyckan istället utmed övriga vattensystem är det kommunernas räddningstjänst som agerar först. Räddningstjänsten har också ansvar för att ta om hand olja som ligger på stranden.

Sanera inte föroreningar utan myndighetskontakt

När en förorening har upptäckts är det vanliga att den mark, byggnad eller det vatten som är förorenat måste saneras. Innan sådana arbeten påbörjas måste kontakt tas med tillsynsmyndigheten, om det finns risk för att föroreningarna kommer att spridas genom saneringsåtgärderna eller om det finns risk för ökad exponering. Förorenade

massor kan vara farligt avfall som ställer särskilda krav på hantering, transport och bortskaffande. Ansvaret för att denna kontakt tas vilar på den så kallade verksamhetsutövaren.

Skadestånd

Om olyckan är framme, eller om man agerar vårdslöst kan det uppstå skador på mark, byggnad eller annan egendom. Bestämmelser om skadestånd finns dels i skadeståndslagen, dels i miljöbalken.

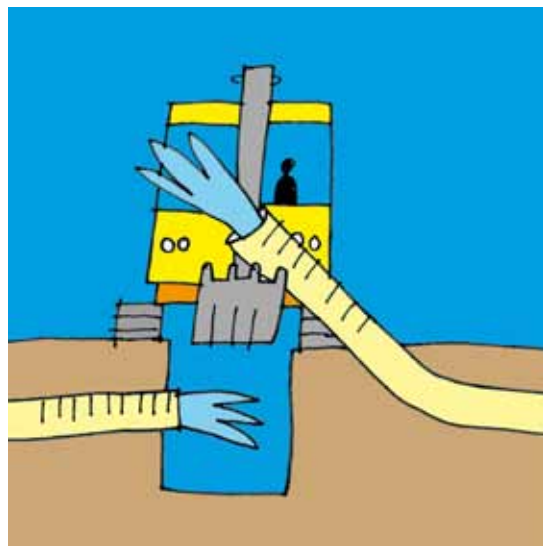
Skadeståndslagen förutsätter att det varit någon form av oaktsamhet med i bilden. Det speciella med miljöbalkens bestämmelser är att skadeståndsskyldighet faktiskt kan föreligga även om man varken varit oaktsam eller gjort något med avsikt, utan att skadan skett genom en ren olyckshändelse. Detta kallas strikt ansvar, och är naturligtvis en skärpt ton. Det andra speciella med dessa regler är att det inte endast är Beställaren som kan bli skadeståndsskyldig utan också Entreprenören. En grävning som orsakat sättningar i grannhuset eller sprängsten som flyger iväg över tomtgränserna är två exempel där också Entreprenören kan ha ett strikt skadeståndsansvar, enligt miljöbalken.

Frågor om skadestånd hanteras inte av tillsynsmyndigheter eftersom dessa är rent civilrättsliga. Här får man istället kontakta en advokat, och ofta är försäkringsbolagen inblandade.

Kontroll av rör- och ledningsdragningar

Inför alla markarbeten bör man ta fram information om det redan finns några installationer i backen, till exempel anläggningar för el, fjärrvärme, bredband, VA, tele eller annat. Avgrävda ledningar kan vålla stora problem för enskilda, företag och samhället i stort. Det kan också handla om stora ekonomiska värden, till exempel om en vattenledning blir avgrävd. En avgrävd elkabel kan dessutom medföra livsfara för maskinföraren.

På *ledningskollen*, som är en internet-baserad tjänst, ritar du in var du ska gräva och får omgående svar om vilka som kan ha ledningar där du ska gräva. Eftersom inte alla ledningsägare anslutit sig till denna tjänst kan även andra kontroller behöva göras.

Lämna arbetsplatsen ren och fin

Det sista intrycket Beställaren får av Entreprenören är det färdiga arbetet. En stökig och nedskräpad arbetsyta ger ett dåligt intryck. Att efterlämna sådant som överblivet arbetsmaterial och oljeskvättar är dessutom nedskräpning enligt miljöbalken. Det är

alltid den som skräpar ner som i första hand bär ansvaret för att avfallet tas bort. Nedskräpning är straffbart enligt miljöbalken.

Lämna arbetsplatsen ren och fin, då blir både Beställaren och Myndigheterna nöjda. Det visar också på att du är en noggrann yrkesperson.

Var finner jag mer information?

Myndigheter

Kustbevakningen	www.kustbevakningen.se
Länsstyrelserna	www.lansstyrelsen.se
Naturvårdsverket	www.naturvardsverket.se
Riksantikvarieämbetet	www.raa.se
Sveriges Geologiska Undersökning	www.sgu.se
Trafikverket	www.trafikverket.se

Lagar och förordningar

Notisum (här finns alla lagar)	www.notisum.se
Artskyddsförordning	www.notisum.se/rnp/sls/lag/20070845.htm
Energitorvlag	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19850620.htm
Jordabalk	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19700994.htm
Konsumenttjänstlag	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19850716.htm
Kulturminneslag	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19880950.htm
Miljöbalk	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980808.htm
Plan- och bygglag (t.o.m. 110501)	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19870010.htm
Plan- och bygglag (fr.o.m. 110502)	www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.htm
Skadeståndslag	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19720207.htm
Terrängkörningslag	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19751313.htm
Terrängkörningsförordning	www.notisum.se/rnp/sls/lag/19780594.htm

Nyttiga tjänster på internet

Avloppsguiden	www.avloppsguiden.se
Fornsök	www.raa.se/cms/fornsok/start.html
Den virtuella floran (fridlysta växter i Sverige)	linnaeus.nrm.se/flora/fridlys.html
Geodata	www.geodata.se
Ledningskollen	www.ledningskollen.se
Skyddad natur i Sverige	sn.vic-metria.nu/skyddadnatur/indexKarta.htm
Sveriges Natura 2000-områden	w3.vic-metria.nu/n2k/jsp/main.jsp

Annan information

Enskilda vägar	Länk finns på www.me.se
Klara besked om enskilda avlopp	Länk finns på www.me.se
Normbrunn 07	Länk finns på www.me.se